

Vårt datum/Our date	Vår beteckning/Our reference
2013-06-05	317-1050/2013
Ert datum/Your date	Er beteckning/Your reference

Svensk geopark

En geopark är ett område där man med hjälp av geologiska naturvärden och geologiska besöksmål vill locka till sig besökare. I en geopark arbetar man också med frågor som rör geologisk naturvård.

Att marknadsföra geologiska turistmål är bra ur flera aspekter:

- Det gynnar besöksnäringen och stärker den lokala ekonomin
- Det bidrar till att skapa ett ökat intresse för natur i allmänhet och geologi i synnerhet
- Det bidrar till en ökad kunskap om den spännande svenska geologiska historien och geologins betydelse för samhällets utveckling.

Bakgrund

Intresset för geoturism och geoparker ökat i Sverige de senaste 10 åren. Vid Sveriges geologiska undersökning, SGU, märks det genom allt fler frågor från kommuner, organisationer och andra lokala initiativ om geoparker och geoturism. Genom att lyfta fram geologiska sevärdheter och förutsättningar i närområdet vill man marknadsföra sitt område och på så sätt locka besökare. Detta gynnar den lokala besöksnäringen och stärker ett områdes identitet samtidigt som man sprider geologisk kunskap. Eftersom ett områdes geologi skapar grundförutsättningarna för hur man lever idag är det ett spännande ämne. Geologi skapar ett mervärde till andra natur- och kulturvärden då det finns starka kopplingar där emellan. Till skillnad mot många andra turistsatsningar är geologiska besöksmål relativt oberoende av en viss årstid, vilket innebär att geologiska besöksmål till exempel kan användas för att förlänga turistsäsongen.

SGU har som en av sina fyra huvuduppgifter att lyfta fram geologi och geologisk kunskap i samhällsdebatten och i skolan. Det ligger också i SGU:s roll att stötta den näring som ligger nära geologin, i det här fallet turism med fokus på geovetenskap, samt vara ett stöd för kommuner och länsstyrelser i den fysiska planeringen. I denna ska man ta hänsyn till olika naturvärden och det är här de geologiska naturvärdena kan lyftas fram som bland annat viktiga och intressanta besöksmål. Därför är det viktigt att på olika sätt stödja engagemang och satsningar där man vill bevara det geologiska arvet, sprida geologisk kunskap och skapa en oförglömlig upplevelse genom geoturism.

I en geoparksatsning ska man arbeta med dessa frågor och verka för ett områdes hållbara utveckling. En

Svensk geopark

13-06-06

Organisationsnr 202100-2528

Huvudkontor / Head Office:
Box 670
SE-751 28 Uppsala, Sweden
Besök / Visit: Villavägen 18
Tel: 018 17 90 00 / +46 18 17 90 00
Fax: 018 17 92 10 / +46 18 17 92 10
E-mail: sgu@sgu.se

Filial / Regional Office:
Guldhedsgatan 5A
SE-413 81 Göteborg, Sweden
Tel: 031 708 26 50 / +46 31 708 26 50
Fax: 031 708 26 75 / +46 31 708 26 75
E-mail: gbg@sgu.se

Filial / Regional Office:
Kiliansgatan 10
SE-223 50 Lund, Sweden
Tel: 046 31 17 70 / +46 46 31 17 70
Fax: 046 31 17 99 / +46 46 31 17 99
E-mail: lund@sgu.se

Filial / Regional Office:
Mineralinformationskontoret
Skolgatan 11
SE-930 70 Malå, Sweden
Tel: 0953 346 00 / +46 953 346 00
Fax: 0953 216 86 / +46 953 216 86
E-mail: minko@sgu.se

Filial / Regional Office:
Box 16247
SE-103 24 Stockholm, Sweden
Besök / Visit: Blekhölmstorget 30, uppg. F
Tel: 018 17 90 00 / +46 18 17 90 00
Fax: 08 24 68 14 / +46 8 24 68 14
E-mail: stockholm@sgu.se

geopark kan stärka ett områdes identitet eftersom de geologiska förutsättningarna är något som man ska vara stolt över, oavsett var man bor. Geoparker finns över hela världen och de finns bland annat organiserade i ett globalt (GGN, Global Geoparks Network) och flera regionala nätverk (bla EGN, European Geoparks Network), men även i nationella nätverk. För att en geopark i ett land där det finns ett nationellt nätverk av geoparker ska kunna ansöka om medlemskap till GGN/EGN måste geoparken vara medlem av det nationella nätverket.

Nationella geoparker skapar möjlighet att utveckla geoturismen i närområdet och förutsättningarna för en geopark kan anpassas till ett lands och/eller områdes specifika förutsättningar. I Tyskland och Schweiz finns till exempel nationella geoparker och det tyska nationella nätverket för geoparker följer UNESCOs definition av vad en geopark är. Man har också en etablerad ansöknings- och utvärderingsprocess. I Norge håller man för närvarande (2013) på att bilda ett nätverk för nationella geoparker. Nationella nätverk skapar en gemensam identitet för geoparkerna inom ett land, innebär vanligtvis kortare avstånd för möten och utbyten mellan de ingående geoparkerna och förenar medlemmarna genom liknande förutsättningar och gemensamma samhällsstrukturer, faktorer som underlättar vid diskussioner och samverkansprojekt.

Läget i Sverige 2013

2012 etablerades den första geoparken i Sverige, Geopark Öland. Det är en fristående geopark som inte är med i något nätverk. I projekt Meteorum, med fokus på Siljansringen, siktar man på att ansöka om medlemskap i det internationella nätverket.

För att skapa förutsättningar för fler geoparker i Sverige har SGU arbetat fram en nationell geoparksmodell för svenska geoparker, som vi kallar Svensk geopark.

Byrums raukar, Öland. Foto: Linda Wickström, SGU

Svensk geopark – förutsättningar

En svensk geopark är ett område där man vill bidra till den ekonomiska och kulturella utvecklingen genom ett hållbart nyttjande av geologiska naturresurser, till exempel genom att lyfta fram geologiska naturvärden och kombinera turism och geologi. Genom att marknadsföra områdets geologiska besöksmål uppmärksammas det

svensk geopark_brev130605

geologiska arvet och man sprider kunskap om geologi samtidigt som det är ett sätt att främja det lokala näringslivet, främst besöksnäringen. Man främjar också geologisk forskning och naturvård i området.

Områdets storlek

Geoparken är ett geografiskt avgränsat område som definieras av ett eller flera geologiska teman. Det geologiska temat ska belysas genom att omfatta flera olika geologiska besöksmål. Andra geologiska platser, som i första hand inte är besöksmål, kan också ingå i geoparken. Det kan till exempel vara platser som är särskilt känsliga och inte tål ett stort antal besökare, men som har ett högt geologiskt naturvärde. Dessa ingår i geoparken och höjer dess geologiska naturvärde.

Samverkan

En svensk geopark ska samverka med det lokala näringslivet för att kunna främja turismen i området. Den konkurrerar inte med andra icke-geologiska besöksmål inom området utan kan fungera som en röd tråd i ett annars spretigt utbud av besöksmål. Den gör att besökaren stannar en natt till, eller kommer tillbaka.

Nätverkande

Nätverkande och kunskapsutbyte med andra geoparker, både nationellt och internationellt, är en del av verksamheten för att lära och dra nytta av varandras kunskap och erfarenheter. När ett område blir svensk geopark innebär det att området får en kvalitetsstämpel av SGU och ingår i Nätverket svenska geoparker.

Det svenska nationella nätverket av geoparker följer UNESCOs definition av begreppet geopark och har, på samma sätt som de internationella nätverken, en ansöknings- och utvärderingsprocess. Det skapar en möjlighet att bygga en stabil plattform för en ansökan till de internationella nätverken EGN/GGN, samtidigt som det skapar förutsättningar för flera aktiva geoparker med ett gemensamt förhållningssätt. Att vara en medlem i det svenska nätverket av geoparker är inte ett hinder för att bli medlem i EGN utan är en förutsättning. En kort sammanfattning av GGN och EGN finns i bilaga 1.

Besöksmål

De besöksmål som finns inom geoparken ska vara platser som är geologiskt sevärda och har höga geologiska naturvärden. Vid urvalet är det en fördel om det finns besöksmål med "wow-faktor" eftersom dessa har större potential att väcka intresse och locka besökare än en plats som ser intetsägande ut för den oinsatte besökaren. Platsen ska vara värd att besöka även utan detaljerade förkunskaper. De geologiska besöksplatserna får gärna ha kopplingar till kulturvärden och andra naturvärden, eftersom detta sätter de geologiska värdena i ett kompletterande sammanhang, skapar ett bredare intresse och gör att man kan nå ett större antal besökare.

Vårt datum/Our date	Vår beteckning/Our reference
2013-06-05	317-1050/2013
Ert datum/Your date	Er beteckning/Your reference

Besöksmålen kan graderas och belysa geologiska naturvärden som kan vara från lokal till internationell betydelse. En besöksplats med lokala geologiska värden kan bestå av ett eller flera geologiska fenomen som finns vid många andra platser och den visar den geologiska historien på ett bra och pedagogiskt sätt. Platsen behöver därför inte vara speciell ur ett rent geologiskt perspektiv, men kan till exempel vara lämplig att använda i undervisningssyfte för att den ligger bra till eller är mycket bra ur en pedagogisk synvinkel. Internationella geologiska naturvärden är sådana som gör en plats speciell ur ett internationellt geologiskt perspektiv, till exempel vara en referenslokal för ett visst skeende i jordens historia, typlokaler eller typområden för lagerföljder, mineral och fossil, eller geologiska fenomen som är ensamma i sitt slag.

För att kunna väcka och upprätthålla intresset för geoparken som besöksmål är det viktigt att presentationen av de individuella besöksmålen och det geologiska temat sker på ett attraktivt och populärvetenskapligt sätt. Vid varje utpekat besöksmål ska det finnas information om vad man kan se just där. Det är också viktigt att den geologiska information som finns i geoparken är kvalitetssäkrad för att bevara geoparkens trovärdighet som geologiskt besöksmål. Det är därför nödvändigt att man har kontakt med forskare och yrkesverksamma geologer som kan kontrollera att informationen till de olika geologiska besöksmålen är aktuell och relevant.

Tillgänglighet och skötsel av besöksmål

Tillgänglighet är en förutsättning för att en plats ska kunna fungera som besöksmål. Det innebär att en plats ska skötas om så att det som är geologiskt intressant lyfts fram vid platsen, inte blir förstört och att platsen kan nås av besökare. En riskbedömning bör också göras vid de utpekade besöksmålen så att risken för skador, både på det geologiska besöksmålet, och på besökare, minimeras. En plats kan till exempel förstöras genom slitage, stöld eller vandalisering så att det geologiskt intressanta inte kan återställas.

För att garantera besöksmålens långsiktighet måste geoparken därför ha en löpande uppdaterad strategi för skötsel av de besöksmål som man vill inkludera inom sitt område. I de fall ett område är skyddat, till exempel som naturreservat, finns det en skötselplan som är framtagen av förvaltaren, till exempel länsstyrelsen eller kommunen. Här kan geoparken som aktiv part spela en stor roll genom att göra en utvärdering av befintliga skötselplaner och föreslå åtgärder till förvaltaren för att upprätthålla besöksmålens status. Det kan innebära att beskrivningen av områden och platser som inte omfattas av lagligt skydd på geologisk grund, kan behöva revideras så att dessa även tar hänsyn till geologiska naturvärden. I de fall skötselansvaret för ett utpekat besöksmål inte ligger hos geoparken i sig, förutsätts att geoparken bevakar att skötseln av besöksmålet sker enligt plan. Om skötselplanen inte är anpassad till det geologiska naturvärdets behov bör man kontakta den som är ansvarig och verka för en förändring. Det kan också finnas ett behov av lagligt skydd av nya platser och

Svensk geopark

13-06-06

Organisationsnr 202100-2528

Huvudkontor / Head Office:
Box 670
SE-751 28 Uppsala, Sweden
Besök / Visit: Villavägen 18
Tel: 018 17 90 00 / +46 18 17 90 00
Fax: 018 17 92 10 / +46 18 17 92 10
E-mail: sgu@sgu.se

Filial / Regional Office:
Guldhedsgatan 5A
SE-413 81 Göteborg, Sweden
Tel: 031 708 26 50 / +46 31 708 26 50
Fax: 031 708 26 75 / +46 31 708 26 75
E-mail: gbg@sgu.se

Filial / Regional Office:
Kiliansgatan 10
SE-223 50 Lund, Sweden
Tel: 046 31 17 70 / +46 46 31 17 70
Fax: 046 31 17 99 / +46 46 31 17 99
E-mail: lund@sgu.se

Filial / Regional Office:
Mineralinformationskontoret
Skolgatan 11
SE-930 70 Malå, Sweden
Tel: 0953 346 00 / +46 953 346 00
Fax: 0953 216 86 / +46 953 216 86
E-mail: minko@sgu.se

Filial / Regional Office:
Box 16247
SE-103 24 Stockholm, Sweden
Besök / Visit: Blekholmstorget 30, uppg. F
Tel: 018 17 90 00 / +46 18 17 90 00
Fax: 08 24 68 14 / +46 8 24 68 14
E-mail: stockholm@sgu.se

områden. Besöksmålen behöver dock inte omfattas av lagligt skydd om deras långsiktighet som besöksmål kan garanteras på annat sätt.

I dessa frågor kan SGU fungera som bollplank. Känsliga och riskfyllda platser kan behöva säkerhetsåtgärder i form av fysiskt skydd för att fungera som besöksmål, till exempel varningsskyltar, räcken, rasskydd, anvisningar över var man kan gå, preparerade stigar med mera. De utpekade besöksmålen ska omfattas av en regelbunden kontroll och tillsyn. Alla geologiska platser inom geoparken behöver inte vara besöksplatser, eftersom alla platser inte nödvändigtvis är lämpliga som besöksmål. Likväl kan de behöva skydd och skötsel.

Aktiviteter och kunskapsspridning

Centralt i verksamheten runt geoparken är att sprida kunskap om geologi, berätta områdets geologiska historia och förutsättningar och sätta detta i relation till dagens samhälle. De besöksmål som finns i geoparken ska därför också kunna användas i undervisning och forskning av till exempel skolor och studieorganisationer, men även av universitet och högskolor.

Qvarnstensgruvan Minnesfjället, Lugnås. Foto: Linda Wickström, SGU

Inom geoparken bör man använda sig av guider/naturvägledare med geologisk kompetens som kan sprida kunskap om områdets geologiska förutsättningar. Detta är viktigt eftersom geoparken först och främst är en utomhusattraktion och inte något man besöker mellan fyra väggar. Eftersom geoparken breder ut sig över ett större område bör det finnas någon form av knypunkt där man kan få mer information om geoparken och de besöksmål som finns. Knypunkten kan vara mycket enkelt utformad och behöver inte vara bemannad.

För att göra den geologiska berättelsen intressant för så många som möjligt är det viktigt att det finns information som riktar sig till en bred publik. Man kan även använda sig av olika informationskanaler, så som webb, broschyrer, böcker eller mobilapplikationer, för att nå ut med den geologiska berättelsen.

Den geologiska informationen ska uppdateras och kontrolleras med jämna mellanrum så att den stämmer med de senaste vetenskapliga rönen. Man kan även inom parken arbeta med utveckling av presentationen av den geologiska informationen. Det kan innebära nya presentationssätt eller stöd till lokala guider. Detta är inget krav, men bidrar till ett attraktivt besöksmål. Geoparken ska uppmuntra geovetenskaplig forskning inom sitt område.

Långsiktiga förutsättningar för geoparken

Lokalt stöd och en aktiv samverkan mellan geoparken och de olika intressenterna inom geoparkens område är en förutsättning för geoparkens långsiktighet. Det måste finnas lokalt stöd från till exempel politiskt håll, myndigheter, det lokala näringslivet, föreningar och andra intresseorganisationer.

För att geoparken ska kunna fungera på längre sikt krävs även att den har en organisation som ansvarar för skötseln och marknadsföringen av geoparken, då marknadsföring är en del av geoparkens långsiktiga strategi för att kunna locka besökare.

I skötsel av geoparken ingår att

- vara verksamhetsmässigt ansvarig för geoparken,
- vara ekonomiskt ansvarig för geoparken,
- samordna kontakter mellan geoparken och andra aktörer i området,
- samordna och bevaka att skötsel (i de fall där skötselansvaret finns hos någon annan än själva geoparken) av besöksmålen fungerar,
- ansvara för marknadsföringen och informationen om geoparken och dess besöksmål.

Eftersom en geopark är en långsiktig satsning där man vill lyfta fram sin lokala geologi för att kunna främja den lokala näringen och på så sätt bidra till regional ekonomisk utveckling, bör geoparken ha en förvaltnings- och utvecklingsplan för att kunna skapa kontinuitet. I planen beskrivs hur geoparken är tänkt att skötas, samt vilka framtida möjligheter man kan tänka sig. Alla dessa faktorer bidrar till en lyckad satsning.

Finansiering

Finansiering av geoparken sker på lokal nivå och eller genom olika projekt kopplade till geoparkens verksamhet. Finansiering sker inte genom SGU.

Inför bildandet av Svensk geopark

Det första steget i ansökningsprocessen är att lämna in en intresseanmälan till SGU om att bli geoparkskandidat. Detta kan i sig ske när som helst under året. Att bli geoparkskandidat innebär att man kan få mer specifik hjälp av SGU.

Ansökningsdatumet för att bli Svensk geopark är den 31 april varje år och det är efter detta som SGU behandlar och granskar ansökan och skickar ut den till en referensgrupp. Referensgruppen utgörs av flera organisationer utanför SGU. Referensgruppens hörnstenar är:

1. Organisation och samverkan
2. Geologi
3. Marknadsföring/pedagogik.

Granskningen kommer i huvudsak att syfta till kontroller av den blivande geoparkens långsiktighet, om besöksplatserna är tillräckligt bra som geologisk sevärdhet/geologiskt vetenskapligt viktig plats, att informationen är korrekt och uppdaterad och att besöksmålen är tillgängliga.

Granskningsperioden är juni till december och sker tillsammans med en referensgrupp utsedd av SGU. Under denna tid har SGU en dialog med geoparkskandidaten och ett preliminärt besked kan ges under hösten. Det slutliga beslutet tas senast i januari året därpå (år 1).

Regelbunden återrapportering från geoparken

För att ett område ska få behålla sin kvalitetsstämpel som svensk geopark måste man var tredje år återrapportera till SGU. Återrapporteringen omfattar två delar. Den ena delen är av geologisk karaktär där man kontrollerar att den geologiska informationen fortfarande är aktuell, att besöksmålen fortfarande visar det som är geologiskt relevant och att besöksmålens tillgänglighet är tillräcklig. Den andra delen är av mer administrativ och teknisk karaktär för att säkerställa geoparkens långsiktiga fortlevnad. Här kontrollerar man till exempel att organisationen fortfarande är aktiv och geoparken ska också kunna presentera en ny förvaltnings- och utvecklingsplan som gäller fram till nästa återrapporteringstillfälle. Geoparken ska även kunna visa dokumentation över hur samverkan sker inom geoparkens område.

Återrapportering ska ha kommit in till SGU den 15 maj under det tredje året. Efter samråd med referensgruppen ger SGU sedan ett preliminärt besked i augusti samma år och geoparken kan då under hösten komplettera det som eventuellt behöver åtgärdas. Det slutliga beskedet om förlängd kvalitetsstämpel ger SGU till geoparken i december.

Sammanfattning

Begreppet "svensk geopark"

- Stödjer UNESCOs definition av geopark
- Skapar en gemensam identitet för nationella geoparker i Sverige
- Är ett geografiskt avgränsat område som definieras av ett eller flera geologiska teman
- Värnar om det geologiska arvet
- Arbetar med att sprida geologisk kunskap
- Är en del av det lokala närings- och föreningslivet
- Får ett officiellt godkännande av SGU
- Är en del av nätverket Svenska geoparker

Bilaga

GGN (Global Geoparks Network) är ett globalt nätverk av geoparker som är under skydd av UNESCO (eller som den engelska formuleringen lyder "under the auspices of UNESCO"). Nätverket startade 2001. I september 2011 omfattade nätverket 89 medlemmar i 27 olika länder. En global geopark är ett område som omfattar ett geologiskt arv av internationell betydelse och där geologin används för att främja en hållbar utveckling för de som bor i området.

Att bli en global geopark innebär en frivillig kvalitetsmärkning. Det ger inte området någon formell skyddsstatus, men nyckellokalerna i den globala geoparken bör ges nödvändigt skydd. UNESCO ger, efter ansökningar från medlemsstaterna, sitt stöd till ett område att bli en global geopark. De geologiska naturvärdena inom en geopark kopplad till GGN ska i huvudsak vara av internationell betydelse.

GGN har möten vartannat år, men nätverkets medlemmar samarbetar också genom regionala nätverk, inom Europa genom EGN (European Geoparks Network). Det innebär idag att en EGN-park per automatik är en GGN-park. Just nu (2013) pågår det diskussioner om hur samarbetet mellan GGN och UNESCO ska se ut i framtiden.

EGN (European Geoparks Network) är GGN:s regionala nätverk av geoparker i Europa, och grundades 2000 som ett eget nätverk av geoparker. Nätverket består idag av 49 geoparker i 19 länder. EGN har satt upp en lista med sex punkter som beskriver förutsättningarna för medlemskap i nätverket.

- 1) En europeisk geopark är ett avgränsat område med ett specifikt geologiskt arv och som har en strategi för regional hållbar utveckling.
- 2) Platserna i en europeisk geopark ska vara sammankopplade i ett nätverk (tema) och dra fördel av skydd och skötsel.
- 3) En europeisk geopark har en aktiv roll i områdets ekonomiska utveckling.
- 4) En europeisk geopark arbetar med geologisk naturvård.
- 5) En europeisk geopark stödjer utbildningsinsatser kopplade till miljön, och utveckling av forskning inom geovetenskapens olika inriktningar.
- 6) En europeisk geopark måste vara aktiv inom EGN.

EGN har ingen medlemsavgift, men de ingående geoparkerna måste själva stå för alla kostnader för drift av geoparken och obligatoriska aktiviteter inom nätverket. Exempel på obligatoriska inslag i EGNs aktiviteter är geoparksveckan, som ska anordnas någon gång mellan den 1 maj och 31 augusti, och de internationella möten som anordnas inom nätverket.

EGNs beslutsfattande organ är koordinationskommittéen (The Coordination Committee) som består av två representanter från varje geopark och representanter från UNESCO, IUGS och IUCN. Geoparkens två

representanter är en geovetare med erfarenhet av naturvård och/eller marknadsföring av det geologiska arvet och en person med erfarenhet av näringslivsutveckling/turism.

Idag (2013) finns ingen svensk medlem i EGN, men en kommande svensk EGN geopark måste vara medlem i det svenska nationella nätverket av geoparker.